

Kulturno življenje, ki danes kar zadovoljivo utripa v Beneški Sloveniji, čudovito lepi deželici, postavljeni med sončno furlansko ravnino in vrhove Matajurja in Kanina, kjer slovenski človek prebiva že več kot trinajst stoletij in govori slovenščino v nešteti in različnih, podobnih številnim potokom in potočkom odmaknjenih dolin te dežele, je posredno ali neposredno tudi plod tega delovanja.

Toda danes se mora naše društvo soočiti z drugačnimi izzivi. Ne potrebujemo zgolj delovanja znotraj naše skupnosti, temveč tudi podčrtano prisotnost navzven. Moramo potrditi našo kulturo, jezikovno in tudi gospodarsko prisotnost na širšem območju vzdolž celotnega pasu naše dežele. Ob široko odprti meji potrebujemo izložbeno okno našega delovanja, okno in vrata za izmenjavo misli in medsebojno rast ob vsestranski podpori in razumevanju Republike Slovenije.

Priredili smo več srečanj in konferenc, da bi našo prisotnost podčrtali in poglobili. Naš nedvomno največji uspeh, ki je povzročil velik odmev, je Trinkov koledar, ki nam ga je po nekaj letih uspelo izdati in katerega je finančno podprla Videmska pokrajina.

Poglabljanje vprašanj o posameznih področjih se bo tudi letos nadaljevalo. Konference bodo v glavnem potekale v Čedadu, vrnili pa se bomo tudi v Videm, kjer je imelo v prvih letih delovanja društvo svoj sedež. Poleg konferenc in organizacije vsakoletnega Dneva emigranta oziroma Dneva kulture Slovencev videmske pokrajine je skrb za slovenski jezik ena najpomembnejših točk našega programa, zato že od leta 1971 prirejamo na našem sedežu v Čedadu tečaje slovenskega jezika. Na njih ne ponujamo samo slovnicega spoznavanja jezika, ampak tudi aktivno spoznavanje slovenske kulture, glasbe, literature, tiska itd.

Izredno pomembno je tudi delovanje knjižnice, ki nosi ime našega narodnega buditelja Ivana Trinka.

OCENE IN POROČILA

TRINKOV KOLEDAR

Izdalo Kulturno društvo Ivan Trinko Čedad, založila Zadruga "Lipa" - Špeter, Premariacco, 1991, 95 strani

Trinkov koledar je publikacija, ki nam predstavlja Beneške Slovence v njihovem pobožnem življenju, saj se je njihova kultura oblikovala v boju z naravo in poitalijančevanjem.

Koledar je poleg Uvodne besede urednika Marina Vertovca, Voščil in Koledarja Emila Cengica razdeljen na tri poglavja: Naš mali svet, Naši ljudje in Naša beseda. Naprej je Emil Cencig podal koledar z vsemi svetniki in italijanskimi državnimi prazniki. Kot gost nastopa Ciril Zlobec s svojim člankom "Kaj je Slovenija, kakšni smo

Slovinci", kjer je opisal družbeno-politične spremembe v Sloveniji v letih 1990/91, neodvisnost Slovenije in s tem tudi pričakovanje večje povezave z Benečijo. Tomaž Pavšič je v svojem članku "Priateljska poslanica v Benečijo" predstavil kulturno življenje Benečije in povezanost te kulture z nekaterimi slovenskimi kulturniki. Jožko Kragelj je v svojem članku "Poslanstvo Trinkovega koledarja" opisal zgodovinsko pot te publikacije. Koledar je izhajal od leta 1954 do 1985. Šest let ni izhajal zaradi finančnih in političnih razmer tedanjega časa. Marijan Brecelj je v prispevku "Trinkovo gradivo v Goriški knjižnici Franceta Bevka" opisal Trinkova dela in njegovo korespondenco. Živa Gruden je v spisu "Kam gre naš jezik" opisala, kako beneško narečje izginja, uveljavlja pa se italijanščina, vendar se v zadnjem času z ustanovitvijo slovenskih šol prebujajo slovenski knjižni jeziki. Renzo Caligaro je v zgodovinskem članku "Zgodovinski zapisi o cerkvi v Bardu" opisal zgodovino te cerkve od l. 1300 pa do potresa l. 1976. Mario Gariup, ki je tudi odgovorni urednik publikacije, je v svojem zapisu "Dipalja ves v Kanalski dolini" opisal izumrtje te slovenske vasi. V letih 1826-1894 je imela vas od 450 do 501 prebivalca, danes pa jih je samo 15, v glavnem starejših.

V drugem delu koledarja je Pavel Petricig v članku "Izgubili smo učitelja" napisal življenjepis V.Z. Simonetti (12. 2. 1918-1991), ki je bil po poklicu arhitekt. Deloval je v Furlaniji-Juljski krajini z urbanističnimi načrti. Izdelal je občinske regulacijske načrte za kraje Humin, Osoppo, Buia in za številne druge občine v Furlaniji, razne načrte za varstvo okolja in za turistično valorizacijo (Matajur, Monte Quarnam, Calle di Osoppo), antisismično obnovo številnih farnih in znamenitih cerkev v Beneški Sloveniji in Furlaniji (1987)... V času popotresne obnove po letu 1976 je bil v Furlaniji in Beneški Sloveniji član ekipe izvedencev, ki jih je organiziral Zavod za raziskovanje materialov in konstrukcij iz Slovenije. Objavljenih ima mnogo strokovnih člankov v italijanski publicistiki. Graziella Dagna je napisala članek "O cerkvi Sv. Jerneja" iz Barnasa, zgodovinskem spomeniku s freskami in skulpturami, ki so bile poškodovane v potresu leta 1976. Cerkvico so hoteli porušiti, toda ob pomoči strokovnjaka za potresno varne gradnje Janeza Kregarja so jo obnovili. Sonja Simonetti je objavila prispevek "Nekoč je bil Malin". Prostor, kjer je stal mlin, je bil idiličen kraj v Barnasu. Mlin pa že vrsto let ne deluje več. Valentin Z. Simonetti je objavil članek "Slovinci v Terski dolini." Potopisec Izmail Sreznevski (1812-1880) je bil član peterburške akademije in je kot popotnik opisal slovenske navade in življenjski prostor v Terski dolini. Emil Cencig je v beneškem narečju opisal življenjsko pot slovenskega zavednega duhovnika Maria Laurencija v članku "Čudoviti sin Benečije". Tretji del te publikacije je posvečen sodobnim narečnim beneškim pesnikom: Izidorju Predanu, Emilu Cencigu, Silvani Paletti in V.C. Ti pesniki z lirčnim navdihom opevajo svojo domovino,

verujejo v Boga v pričakovanju boljšega življenja. Emil Cencig je napisal beneško povest "Berač in razbojnik" v slovenskem knjižnem jeziku.

Trinkov koledar je poljudnoznanstvena publikacija, v kateri je opisano kulturno življenje beneških ljudi in njihovo ustvarjanje umetniških in literarnih del. Koledar poživljajo ilustracije, ki jih je prispevala Loretta Dorbolo.

Gorazd Marušič

ACTA CARSOLOGICA

(Krasoslovni zbornik), št. 20, SAZU (4. razred), Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU Ljubljana, 1991, 222 strani

Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni, ki je po drugi svetovni vojni pričel delati l. 1955, je doslej izdal 21 zbornikov. Sprva so imeli naslov Poročila (Acta casologica). So ogledalo razvoja kraškega inštituta in obenem vsega slovenskega krasoslovja, to je vede, ki ima edina, v imenih Karstunde, karstologie in karstovedenie, v korenu ime kake slovenske pokrajine. Rast kraškega inštituta pomeni tudi njegovo vedno večjo povezanost s krasoslovjem v tujini, o čemer priča zadnja, dvajseta številka zbornika. Objavlja namreč referate slovensko-francoske okrogle mize o gorskem sredozemskem krasu. Kot pojasnjuje prof. J. Nicod v svojem članku, imajo francoski krasoslovci za sabo že precej okroglih miz s tujimi krasoslovci. S postojnsko pa so končno zapolnili vrzel in prišli v deželo "klasičnega krasa". (Žal ni pojasnjeno, ali je s tem mišljena regija Kras, od koder izhaja pojem krasa, slovenski ali Dinarski kras). Vodja slovenske strani okrogle mize, predstojnik postojnskega inštituta dr. A. Kranjc, pa v uvodnem članku ugotavlja, da segajo obiski francoskih kolegov pri nas in naših raziskovalcev v Franciji v preteklost vse do Ivana Vajkarda Valvasorja, ki je obiskal, kot piše, jamo "De Sainte-Baume" v južni Franciji.

Zbornik prinaša 15 prispevkov in od teh jih je osem delo francoskih piscev. Za bralce Annales najbrž niso posebno zanimivi njihovi prispevki o krasu v Franciji in v tujini. Kogar zanimajo, si jih lahko prebere v izvornem jeziku ali v slovenskem prevodu ali povzetku v zborniku. (Referati slovenskih udeležencev imajo prav tako popolne ali delne prevode ali vsaj daljše povzetke, večidel v angleščini). Od napovedanega bomo tu omenili le en primer in sicer referat M. Lamberta "Izotopska datacija periglaciala z jugoslovanskega Jadrana" (str. 26-34). Gre za datacije z metodo 14C za več primerov puhlice, eolskega peska ali pobočnih sedimentov iz severnega Jadrana. Navedene so starosti za puhlice na otoku Susku, pri Laterni v Savudriji, za mešane, pretežno gruščnate plasti pri Baški na Krku in gruščne pri Pudarici na Rabu. Dobljene starosti avtor primerja s podobnimi datacijami

pri Benetkah in datacijami podobnih odkladnin iz jame Sandalije v južni Istri. Tam naj bi bile plasti z aurignacijenom stare 25.340 let BP (+-450), plasti z gravitensko kulturo pa 21.740 let (+-450). Avtor pravi, da je, podobno kot ob francoski sredozemski obali, v najbolj hladnem in suhem stadialu zadnje ledene dobe med okoli 35.000 in 11.000 leti BP periglacialna klima zajela s tundro tudi severni Jadran in povzročila močno krušenje skalovja. Preko kopnega Tržaškega zaliva je burja nanese na obalo Savudrije pri Laterni puhlice, katerih spodnji sloj naj bi bil star 11.155 let. M. Lamberta je potrebno pohvaliti, ker se je potrudil in citiral večino objav v jugoslovanskih jezikih.

Z datacijo sedimentov se ukvarja še en prispevek, in sicer razprava N. Zupana "Datacija sig v Sloveniji" (str. 187-204). Avtorica je študijsko bivanje v Torontu izkoristila za analizo vzorcev sig iz Pisanega rova Postojnske jame, Zelških jam, Fižence (Predjama), Vilenice, Lipiške jame, Velike ledenice v Paradani in Mejam. Uporabljena uranova - torijeva metoda dovoljuje določevanje starosti do okoli 350.000 let, kar desetkrat presega domet metode s 14C. Dobljene starosti so v razponu med 19.900 let BP (+25.560. - 24.700 let - Pisani rov - in 350.200 let (+56.900. - 44.000) v Lipiški jami. Sige v Veliki ledenici v Paradani pa naj bi bile stare nad 350.000 let. Zupanova je s temi podatki dopolnila starejšo preglednico datacij iz slovenskih jam, v kateri daleč prevladujejo meritve z metodo 14C. Na njihovi podlagi je pred desetletji pri nas in v svetu prevladovalo mišljenje, da je večina kapnikov iz naših jam holocenskih, točneje, oz bolj vlažne atlantske klime, medtem ko naj bi starejše uničila ledena doba. Pisec teh vrstic je v članku v Glasniku srbskega geografskega društva (1979, št. 2) podvomil o pravilnosti take sheme za nižji, zlasti primorski in sredozemski kras. V imenovani tabeli je najstarejši, z metodo ESR datirani kapnik (iz Pisanega rova Postojnskega jamskega sistema) star 530.000 let in je torej preživel vse ledene dobe. V izpopolnjeni preglednici datacij sige iz slovenskih jam v zadnji ledeni dobi ne najdemo več luknje. Ali se to pravi, da tedaj kapniška rast vsaj na nizkem krasu ni povsem zastala oziroma sige ni bila uničena. Ali pa tudi uranova - torijeva metoda še ni povsem zanesljiva? O tem je bilo na zadnjem mednarodnem speleološkem kongresu v Budimpešti precej govora.

J. Kogovšek, prav tako iz postojnskega kraškega inštituta, je prispevala stilno lepo napisano razpravo "Kvaliteta ponikalnice Pivke v letih 1984 do 1990" (str. 164-185). Potem ko primerja inštitutske meritve z že objavljenimi podatki drugih avtorjev, zaključuje naslednje. V 60. in 70. letih je Pivka še čista zapuščala jamski sistem na začetku Pivškega rova Planinske jame. Po l. 1984 je pričela kvaliteta vode padati, zlasti ob nizkih vodah poleti, jeseni in pozimi. Odkar je l. 1987 pričela delovati čistilna naprava za odpadne vode mesta Postojne, se je stanje popravilo. Ostala pa so ob nizkih vodah krajša